

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

УДК: 159.922.73

Пилявець Наталія Ігорівна,

методист спеціальності «Психологія»

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується пошуком нових шляхів соціальної адаптації дітей з психічними та фізичними проблемами, дедалі більше уваги приділяється забезпеченню доступності освіти для всіх категорій дітей. Але, навчання у закладі освіти, засвоєння системи знань, життєвого досвіду дитиною, формування у неї світогляду, системи ціннісних орієнтацій, побудова життєвих планів тощо відбувається в процесі мовленнєвої і немовленнєвої діяльності в умовах активної взаємодії з дорослими і однолітками.

Наявність мовленнєвого дефекту, його усвідомлення і, як наслідок, фіксація на дефекті, негативно впливає на формування міжособистісної взаємодії дитини і формування її стосунків з значущими іншими.

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз спеціальних психолого-педагогічних досліджень проблеми розвитку дітей з мовленнєвими порушеннями дозволяє говорити про серйозні труднощі в їх міжособистісній взаємодії (І. С. Кривов'яз, О. С. Павлова, О. О. Слинько, Л. Г. Соловійова та ін.). При цьому домінуючим напрямом досліджень є вивчення міжособистісного спілкування в різних видах діяльності (О. О. Алмазова, Ю. Ф. Гаркуша, О. Є. Грибова, Б. М. Гріншпун, О. В. Ковилова, В. В. Коржевіна, Л. Г. Соловійова, Л. Б. Халілова, П. А. Харитонова та ін.). Водночас вплив особливостей спілкування на формування особистості дитини з порушеннями мовлення в науковому плані висвітлені недостатньо.

Мета наукової публікації: проаналізувати основні психологічні аспекти міжособистісної взаємодії дітей з порушеннями мовлення та їх вплив на формування особистості дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження

Характерним для дітей із порушеннями мовлення є те, що відхилення від вікових нормативних показників у розвитку усного мовлення зумовлюють бар'єри в налагодженні соціальних контактів з дорослими і ровесниками, ускладнюють процес опанування навчальною діяльністю, що гальмує процес засвоєння загальноосвітніх знань, розвиток навчальних умінь, навичок читання й письма у початковій школі, а також особистісний поступ дитини.

Це зумовлює загострення проблеми формування міжособистісної взаємодії, оскільки здатність встановлювати й підтримувати відносини з іншими людьми має важливе значення в особистісному та соціальному розвитку кожної дитини.

Дослідження О. Є. Грибової, Л. Г. Соловйової, П. О. Харитонової засвідчили низьку мовленнєву активність дітей у грі, недостатній мовленнєвий супровід ігрових дій, незацікавленість у контакті, дезорієнтацію в нових ситуаціях спілкування. Спеціальне дослідження міжособистісних відносин дітей старшого дошкільного віку із порушеннями мовленнєвого розвитку, проведене О. О. Слинько, засвідчило, що стан мовленнєвого розвитку є найважливішим чинником установаження міжособистісних відносин, а тяжке порушення мовлення впливає на соціометричний статус дитини в групі (Слинько, О. О., 1992).

При цьому О. О. Алмазова, Л. Б. Халілова, І. С. Кривов'яз зазначають, що в дітей із порушеннями мовлення спостерігаються ряд психологічних особливостей, які негативно впливають на процес налагодження міжособистісної взаємодії. Серед них є труднощі в організації власної мовленнєвої поведінки, здатність вступати в контакт лише внаслідок зовнішньої ініціативи, несформованість ситуативно-ділової форми спілкування, зниження інтересу до спілкування.

Аналіз теоретичних робіт провідних фахівців в галузі логопедії та спеціальної психології дає можливість констатувати наявність лише незначної кількості досліджень, присвячених вивченню окремих аспектів особистісного розвитку дитини з порушеннями мовлення. Ряд авторів (Т. Н. Волковська, Г. Х. Юсупова, А. І. Захаров, В. А. Калягін, І. І. Мамайчук та ін.) підкреслюють, що особистісний розвиток дітей з вадами мовлення відрізняється від становлення особистості дітей з нормальним розвитком мовлення. У роботах авторів акцент ставиться на вивчення різних структурних компонентів особистісного розвитку дітей з загальним недорозвиненням мовлення (Волковська, Т. Н., Юсупова, Г. Х., 2004).

Так, у роботах В. А. Калягіна значна увага приділяється проблемі формування ціннісних орієнтацій. Автор зазначає, що головними цінностями таких дітей є здоров'я і подолання власного дефекту. Також автор досліджує проблеми формування статусу і самооцінки дітей з загальним недорозвиненням мовлення, яка є значно нижчою, ніж у дітей без вад мовлення (Калягін, В. А., 2006).

У дослідженнях Т. Н. Волковської і Г. Х. Юсупової значна увага приділяється проблемам тривожності й інших негативних станів (фрустрації, невпевненості в собі, негативізму), які виникають у дітей з загальним недорозвиненням мовлення через переживання власного дефекту, порушення комунікативної взаємодії.

Подальша розробка даної проблеми представлена в роботах А. І. Захарова, який переконливо доводить, що формування високого рівня тривожності, в першу чергу – самооцінної, а також інших негативних симптомокомплексів емоційної сфери дітей з загальним недорозвиненням мовлення в старшому дошкільному віці зумовлює підвищену емоційну виснажливість цих дітей, а також низький рівень здатності протистояти стресу.

Водночас, як зазначає І. В. Мартиненко «успішна логопедична робота з подолання мовленнєвих порушень у дітей деякі бар'єри в міжособистісних

відносинах усуне, але не зможе якісно покращити успішність міжособистісного спілкування дитини в цілому». (Мартиненко, І. В., 2006).

Тому навіть ті діти, у яких до моменту вступу до школи дефект мовлення було повністю виправлено, частіше, ніж діти без вад мовлення, проявляють невротичні реакції, мають нижчу самооцінку і є менш успішними в навчанні й міжособистісній взаємодії, ніж діти, які в дошкільному віці дефекту мовлення не мали .

Висновки. Таким чином, можна констатувати, що не всі аспекти психічного розвитку дітей з порушеннями мовлення вивчені однаковою мірою. Найбільш розробленою є проблема міжособистісної взаємодії дітей з загальним недорозвиненням мовлення та проблема формування у них комунікативних навичок.

Натомість проблема особистісного розвитку дітей з порушеннями мовлення є недостатньо дослідженою, хоча цей аспект і має свою специфіку і високу соціальну значущість.

Перспективою подальших досліджень може стати експериментальне вивчення особливостей особистісного розвитку дітей з порушеннями мовлення та розробка стратегій їх психологічного супроводу в умовах закладів освіти.

Список використаної літератури

1. Волковская, Т. Н., Юсупова Г. Х. (2004). *Психологическая помощь дошкольникам с общим недоразвитием речи*. Москва: Наука, 198 с.

2. Гвоздев, А. Н. (2000). *Вопросы изучения детской речи*. Москва: Просвещение, 365 с.

3. Калягин, В. А. (2006). *Логопсихология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений*. Москва: Академия, 320 с.

4. Мартиненко, І. В. (2016) *Особливості комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку із системними порушеннями мовлення*. Київ: ДІА.

5. Слинько, О. А. (1992) К изучению проблемы межличностных отношений дошкольников с нарушениями речи, *Дефектология*, № 1, с. 62-67.